

Liberaalit mielipiteet ja vaatimukset hallitsivat nykyisin vahvasti alkoholipoliittista keskustelua. Seuraavassa erittelen tämän voimasuhteen sisältöä ja taustaa tukeutumalla Alkon lehdistökatsauksien vuonna 1989 sisältämiin pääkirjoituksiin ja kolumneihin. Tutkimuskohteen valintaa perustelee näkemys, että joukkotiedotusaineistot ovat tyypillisyyksien tavarataloja: niissä ovat tarjolla kulttuurisesti toistuvat ja tavanomaiset tulkintatavat (Hoikkala 1989, 16).

Näkökulmia artikkelissa on kolme. Ensin vertailen vuoden 1989 kirjoittelua edellisten vuosikymmenten aikana vallinneeseen alkoholipoliittiseen mielipideilmastoon. Ovatko viime vuosikymmenien kehityspiirteet näkyvissä edelleen vai muodostaako 80- ja 90-luvun vaihde selvästi uuden jakson alkoholipoliittisessa ajattelussa? Toiseksi kysyn, miksi alkoholiliberalismi on niin suosittua, ja haen vastauksia mm. Suomen alkoholiololoista, sosiaalivaltiokritiikistä ja kulttuurisista erottautumispyrkimyksistä. Lopuksi pohdin lehdistön roolia mielipideilmaston kokonaisuudessa.¹

Jatkuvuus vai muutos?

Lähes koko lehdistö tuki 1960-luvulla alkoholilainsäädännön liberalisoimista. Raittiusmiehien pääkirjoitukset katosivat, ja raittiusväkeä arvosteltiin kieltolakimentaliteetista ja välttämättömien uudistusten jarruttamisesta. Alkoholipoliittisen liberalismin läpimurto niin ajattelussa kuin käytännössäkin oli osa suomalaisen yhteiskunnan modernisoitumista. Mutta sillä oli myös alkoholioloihin liittyvä erityistavoite: muuttaa suomalaisten juomatavat miedoiksi

ja sivistyneiksi. Monet uskoivat, että A-olut ja miedot viinit tulevat pian keskioluen jälkeen myyntiin elintarvikeliikkeissä.

Vuosi 1969 ja 70-luvun alku lopettivat puheet liberalisoinnin pikaisesta jatkamisesta. Alkoholin kulutus lisääntyi rajusti ja haittavaikutukset vielä rajummin. Yllättävän negatiivisen kehityksen seurauksena alkoholiongelmia ja alkoholipoliittikkaa koskevat käsitykset muuttuivat paljon 70-luvun kuluessa (ks. tarkemmin Piispa 1981a & 1981b):

1. Tapa jäsentää alkoholin käytön yhteiskunnallisia seurauksia muuttui. Aikaisemmin alkoholi oli nähty yleiseen järjestykseen, laillisuuteen ja moraaliin liittyvänä ongelmana tai poikkeaviin yksilöihin (alkoholisteihin) liittyvänä sairaus-ongelmana. 70-luvulla alettiin puhua kansanterveydellisistä, kansantaloudellisista ja työelämän haitoista. Yhteiskunnallinen alkoholikysymys sai siis uusia ulottuvuuksia (ks. myös Mäkelä 1976).

2. Kulutuksen lisääntymisen myötä kokonaiskulutuksen tasosta tuli merkityksellinen alkoholiolojen kehityksen mittari. ”Mietojuomapolitiikka” problematisoitui: kansalaiset eivät siirtyneet väkevien käytöstä mietojen käyttöön, vaan uudet juomatottumukset tulivat vanhojen lisäksi.

3. Alkon auktoriteettiasema vahvistui. Alkoholiolojen kehityksen seuraaminen perustui yhtiön tuottamaan tilastoinformaatioon, hallintoneuvoston kertomuksiin ja haittatutkimuksiin. Alkoholipoliittisia toimenpiteitä etsittäessä alettiin kuunnella ja ymmärtää Alkon ehdotuksia.

4. Suhtautuminen hintapolitiikkaan muuttui vuonna 1974: hinnankorotusten alkoholipoliittisten perusteiden kiistäminen vaihtui ymmärrykseksi reaalihintatason ylläpitämistä kohtaan. Vuosikymmenen loppua kohti ongelmaksi muodostui hintapolitiikan ja tulopoliittisten intressien vastakkaisuus.

¹ Tutkimuksen on rahoittanut sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

5. Taloudelliset edut ja argumentit voimistuvat alkoholipoliittisessa keskustelussa 70-luvun jälkipuoliskolla. Esimerkiksi keskioluen palauttamista Alkoon ja oluiden miedontamista vastustettiin vetoamalla vähittäiskaupan ja panimoiden kannattavuuteen sekä työttömyyden uhkaan.

Näiden muutospiirteiden vastapainoksi on korostettava, että alkoholipoliittinen liberalismi ei suinkaan kuollut 1970-luvulla. Liberaalin ajattelun jatkuvuus näkyi selvästi keskiolutkysymyksessä ja valistusta koskeissa kannanotoissa. Kieltojen ja rajoitusten tielle palaaminen torjuttiin, koska se merkitsisi taka-askelta juomatapojen kehittämisessä: kielletyn hedelmän maku alkoholissa vahvistuisi. Valistustyöhön sen sijaan uskottiin: lisääntyvä tieto alkoholin ominaisuuksista, käyttötavoista ja haittavaikutuksista johtaa aikanaan hallittuun ja haitattomaan juomiseen.

Samaa "suurta linjaa" edusti lehdistön raittiustyötä kohtaan vuonna 1984 esittämä kritiikki. Raittiusväen alkoholipoliittiset aloitteet — mm. keskioluen palauttamisesta Alkoon ja alkoholin edustustarjoilun vähentämisestä — torjuttiin väittäen, että ne ovat alkoholiolojen kannalta merkityksellisiä ja liiketaloudellisesti haitallisia. Raittiustyötä pidettiin edelleen viinan vastaisena saarnaamisena, joka ei puhuttele alkoholia käyttäviä ihmisiä ja johon myönnetty määrärahat ovat veromarkkojen väärinkäyttöä (ks. Piispa & Kirsi 1986; Piispa 1988b).

Myös vuoden 1989 kirjoittelussa korostui argumentaatiotapojen jatkuvuus. Alkoholipoliittisen liberalismien perusajatukset olivat edelleen helposti tunnistettavissa: alkoholiongelmat liitettiin ensisijassa suomalaisten sivistymättömiin juomatapoihin ja suurkuluttajiin ja harjoitettua alkoholipoliittikkaa arvosteltiin holhouksesta, joka vain vaikeuttaa alkoholiongelmia. Vaihtoehdoksi nostettiin luottamus yksilön omaehtoiseen vastuuseen ja järkeen.

Kaksikymmentä vuotta sitten esitetyt toiveet vahvan oluen ja mietojen viinien pikaisesta "vapauttamisesta" ovat palanneet alkoholipoliittiseen keskusteluun. Toisaalta 70-luvun "opetusetkaan" — kokonaiskulutuksen ja terveyshaittojen tärkeys, alkoholijuomien reaalihintatasosta huolehtimisen välttämättömyys — eivät ole unohtuneet. Niitä koskevat maininnat tuovat pe-

rushengeltään liberaaleihin kannanottoihin ristiriitaisuutta ja varovaisuutta.

Rajoittavaa alkoholipoliittikkaa tukevien kirjoitusten ydin on "kansanterveydellinen näkökulma": kokonaiskulutuksen tason ja haittojen määrän välisen yhteyden korostaminen. Tämä alkoholitutkimuksen 70-luvun alussa tuottama näkökulma oli vuonna 1989 sisäistetty paremmin kuin 70-luvulla. Mutta nyt sitä joudutaan käyttämään puolustautumisen (ei viinejä elintarvikeliikkeisiin, ei mainontaa) välineenä.

Uusia teemoja tai korostuksia oli alkoholipoliittisessa lehdistökirjoittelussa vuonna 1989 kolme: väite yhteiskunnallisen alkoholikysymyksen kuoleutumisesta, kuluttajanäkökulma ja "Eurooppa-kortti".

Joidenkin kirjoittajien mielestä alkoholin käyttö ei enää ole yhteiskunnallinen ongelma Suomessa. Kansan suuri enemmistö juo hallitusti ja haitattomasti, ongelmat rajoittuvat pienen väärinkäyttäjien ryhmään. Tämä näkemys ei sinänsä ole uusi; se tuli esiin mm. vaikuttajenkilöiden haastatteluissa 70- ja 80-luvun vaihteessa (ks. Holmila 1981). Lehdistössä alkoholipoliittikan liberalisointia on kuitenkin aikaisemmin perusteltu päinvastaisella tavalla: viittaamalla suomalaisten sivistymättömien juomatapojen muodostamaan yhteiskunnalliseen ongelmaan.

Kuluttajanäkökulma tuli esiin mm. viinien ja mainonnan vapauttamisesta keskusteltaessa. Viinien myyminen elintarvikeliikkeissä ja mainonta hinta- ja tuotetietoineen olisivat vapauttamisen vaatijoiden mielestä nykyaikaista kuluttajapalvelua. Myös monet Alkon johtajat korostivat, että palvelun parantaminen on yhtiön toimenkuvassa keskeisellä sijalla. Kuluttajanäkökulmasta alkoholi ei enää ole moraalisesti laitautunut erityishyödyke, vaan kiinteä ja itsestään selvä osa tavaramaailmaa ja elämäntapaa.

Vahvin uusi piirre alkoholikirjoittelussa on tietysti Euroopan yhdentymiseen vetoaminen. "Eurooppalaisuus" on jo kauan ollut ihanne ja vertailukohde, jota vasten liberaalit argumentoivat ovat valitelleet suomalaisten juomatapojen takapajuisuutta. Nyt kulttuuri-Euroopan rinnalle on tullut talous-Eurooppa, jonka toiset toivovat, toiset pelkäävät pakottavan meidät muuttamaan alkoholijärjestelmäämme.

Muun muassa Euroopan yhdentymiseen vii-

taten on arvioitu, että taloudellisten intressien paino alkoholipoliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa tulee lisääntymään. Uusia intressiryhmiä onkin ilmaantunut: esimerkiksi matkailu- ja ravintola-alan yrittäjät ja urheilukilpailujen järjestäjät ovat toivoneet alkoholipoliittikan liberalisoinnista vetoapua toiminnalleen. Lehdistökannanotoissa taloudellisten argumenttien käyttö oli kuitenkin vuonna 1989 vähäistä ja toissijaista. Näyttää siltä, että lehdistölle alkoholi on edelleen enemmän sosiaalinen kuin taloudellinen kysymys.

Miksi liberalismi on niin suosittua?

Alkoholipoliittinen liberalismi nousee ensinnäkin siitä arkikokemuksesta ja -tiedosta, että suomalaisten alkoholin käyttö yleensä on ongelmaton. Otetaan pari kaljaa saunan jälkeen tai pari lasillista viiniä, kun lapset ovat nukahaneet, tai juhlietaan iloisesti onnistunutta työsuoritusta. Useimmat alkoholinkäyttötilanteet eivät jyrkästi eroa muusta vapaa-ajan elämäkulusta, alkoholin käyttö on tavanomaistunut. ”Alkoholi on hitaasti tulossa mukaan lähempänä arkielämää oleviin tilanteisiin, joissa juominen ei olekaan enää keskeistä, vaan alkoholi on toissijaisessa asemassa juhlistamassa ja koristamassa tilannetta tai voitelemassa sosiaalisia suhteita” (Simpura 1989, 107).

Ongelmatonta, kohtuullista alkoholin käyttöä voidaan kuvata käsitteillä hallinta, haitattomuus, nautinnollisuus ja luonnollisuus (Piispa 1988a). Kohtuukäyttäjät säilyttää kontrollin juolessaan eikä aiheuta haittaa tai vahinkoa itselleen eikä ympäristölleen. Alkoholi on hänelle kuin hyvä ateria: nautinto, joka tukee ja täydentää muutenkin nautinnollista ja viihtyisää tilannetta, rituaali, jota ei sen kummemmin tarvitse selittää ja perustella.

Juomatapatutkimusten mukaan humalalla on edelleen keskeinen sija suomalaisessa alkoholikulttuurissa. Humaltuminen on juomisen tärkeä perustelu varsinkin miehillä, ja humalakemukset ovat yleisiä (Partanen 1985; Simpura 1985). *Juomisen humalahakuisuus on kuitenkin eri asia kuin juomisen haitallisuus.* Päihtymys voi johtaa monenlaisiin vaikeuksiin, mutta se voi myös murtaa arjen kahleita, tarjota vapauden ja solidaarisuuden hetkiä.

Muutaman paukun jälkeen ravintolaympäristö alkoi vähitellen liueta taustalle ja omasta pöydästä tuntui paisuvan erillinen saareke, johon kaikki huomio keskittyi. Puheensorina, lasien kilahtelut ja musiikki sekoittuivat kaukana olevaksi taustahuminaksi. Ystävien kasvot ja ilmeet alkoivat saada pehmeämpiä ja terävämpiä sävyjä, lausutuihin sanoihin kerrostui uusia merkityksiä. Ajatukset liikehtivät vilkkaammin ja jostain kädenliikkeestä tai musiikinpätäkstä tulvahti mieleen jo ammojin unohtuneeksi luultuja muistoja.

Ajan taju alkoi heikentyä. Jossain vaiheessa tuli tärkeäsi puhua työstä, naisista/miehistä, tulevaisuudesta, lapsista, kesästä — tai yksinäisyydestä, avioerosta, vaikeuksista; vai pua murheen laaksoon, vihata silmittömästi tai kokea voiman ja varmuuden tunteja. Ja lopulta kehua ystävä maasta taivaisiin tai haukkua pystyyn, jos rupesi, piruparka, hypimään silmille. (Virtanen 1982, 9)

On tärkeää erottaa toisistaan vaikkapa yksinäinen pöhnä, aggressiivinen änkyrä ja hilpeä huppeli (Virtanen 1982). Suomalaisten humalakemuksista valtaosa on varmasti sisällöltään ja vaikutuksiltaan myönteisiä.

Alkoholipoliittikan liberalisoinnista perustellaan myös väitteellä, että Suomen alkoholipoliittinen järjestelmä ei ainoastaan ole epäonnistunut alkoholiongelmien ratkaisemisessa, vaan myös aiheuttanut ja ylläpitänyt noita ongelmia. ”Suomalaisen viinapään” muodostamaa sosiaalista ongelmaa ei tämän argumentaation mukaan kyetä ratkaisemaan, ellei alkoholipoliittista holhousta olennaisesti vähennetä. Tässä on selvä yhtymäkohta keskusteluun, jota viime vuosina on käyty sosiaalivaltion (tai hyvinvointivaltion) toimintakyvystä ja oikeutuksesta.

Yksi sosiaalivaltioon kohdistetun kritiikin ulottuvuuksista on väite sosiaalipoliittikan *tehotomuudesta*: se ei kykene ratkaisemaan sosiaalisia ongelmia ja jopa aiheuttaa suoranaisia haittavaikutuksia. On kysytty, onko sosiaalivaltion ylläpitoon tarvetta, kun hyöty siitä on vähäinen. On sanottu, että sosiaalipoliittinen sääntely ulottuu monin tavoin kansalaisten arkielämään, reagoi huonosti ihmisten uusiin tarpeisiin, ohjaa ja rajoittaa heidän oma-aloitteisuuttaan ja toimintamahdollisuuksiaan (ks. Karisto & Takala 1985).

Alkoholipoliittisen liberalismien näkökulmasta yleisen sosiaalivaltio-kritiikin argumentit osuvat sellaisenaan Suomen alkoholijärjestelmään. On kuitenkin tärkeää korostaa, että *liberaalin kritiikin taustalla on aito sosiaalinen intressi*: huoli suomalaisten rajusta ja humalahakui-

sista juomatavoista ja toive juomatapojen sivistymisestä, kunhan alkoholijärjestelmä ensin liberalisoidaan.

Rajoittavan alkoholipolitiikan tehottomuus ja haitallisuus suhteessa alkoholiongelmien on jo vanha, ainakin 1960-luvulta saakka lehdistökirjoittelussa esiintynyt teema — ”varhaista” sosiaalivaltion kritiikkiä siis. Mutta kirjoitteluksa on myös uudempi tehottomuusteema: alkoholipolitiikkaa arvostellaan suhteessa nykyaikaisen alkoholin kuluttajan tarpeisiin. Nykyinen *alkoholijärjestelmä ei kykene kunnolla palvelemaan kuluttajaa*. Alkoholimainonta on kielletty, ja on vaikea saada tietoa esim. uutuustuotteista ja sivistyneistä käyttötavoista. Miedot viinit täytyy hakea Alkosta, vaikka paljon kätevämpää olisi ostaa ne tavaratalon ruokaosastolta samalla, kun hankitaan muutkin herkut. Alkon myymälät ovat avoinna kuin virastot, kiinni silloin, kun palkkatyöläis-kuluttajalla on vapaata.

Tämän argumentoinnin mukaan *alkoholijärjestelmän on* palveltava kuluttajaa, luotava edellytykset yksilöllisten elämäntyylien ja mieltymysten toteuttamiselle, lyhyesti sanottuna *helpotettava elämää*. Tällaista ajattelua esiintyy muutenkin paljon yhteiskunnassa, ja on ennustettu, että se tulee edelleen voimistumaan vuosituhannen loppua kohti. ”1990-luvulle on ominaista uusi kunnioitus yksilöä kohtaan yhteiskunnan perustana ja muutoksen perusyksikkönä — — Yksilöllisyyden myötä on kuluttaja tullut ensisijaiseksi. Jo vuosien ajan on sanottu, että kuluttaja on kuningas. Nyt se on myös totta” (Naisbitt & Aburdene 1990, 283 & 292).

Yksi syy alkoholipoliittisen liberalismiin suosiin on siis sosiaalivaltiollisen, yhteisvastaustilaisen, rajoittavan alkoholipolitiikan otaksuttu tehottomuus sekä alkoholiongelmien että yksilön tarpeiden suhteen. Mutta yhtä hyvin voidaan väittää, että mielipideilmaston liberaalisuus perustuu sosiaalivaltion *tehokkuuteen*. Hyvinvointivaltio on hoitanut alkoholiongelmia niin hyvin, että niitä on helppo sietää, että on varaa olla liberaali.

Vuoden 1987 alkoholikomitean mietinnön mukaan alkoholihaittojen määrä ei juuri ole lisääntynyt 70-luvun loppuvuosien jälkeen. 1970-luvulla odotettiin, että vuosikymmenen alun kulutuskasvu heijastuu haitoissa 80-luvun puolelle saakka. Kovin dramaattisia muutoksia

ei haittatilastoista kuitenkaan voi havaita (ks. Komiteanmietintö 1989: 1, s. 47—50 ja 56—57). Ennakoitua parempi kehitys johtuu mm. terveydenhoitopalvelujen kehittymisestä, sosiaalisen turvallisuuden lisääntymisestä ja yleisestä elintason kohoamisesta.

Päihdehuollon erityispalvelujen laajeneminen ja monipuolistuminen puolestaan on taannut sen, että päihdeongelmaiset ovat aikaisempaa pienempi ja näkymättömämpi koetinkivi ”kunnan kansalaisten” sietokyvyille. Työvoiman ylitarjonnan vallitessa ongelmakäyttäjät eivät myöskään haittaa taloudellista toimintaa ja tuotavuutta ja alkoholiongelmien yhteiskunnallinen painoarvo vähenee.

1990-luvulla alkoholiongelmissa sekä kansalaisten ja yhteiskunnan kyvyissä ja mahdollisuuksissa sietää niitä saattaa tapahtua olennaisia muutoksia. Etelä-Suomessa vallitsee jo monilla aloilla vaikea työvoimapula. Ainakin 1970-luvun puolivälin paikkeilla vastaavantyyppinen tilanne johti alkoholiongelmia koskevan huolestuneisuuden lisääntymiseen ja alkoholipoliittisten asenteitten tiukentumiseen (ks. Piispa & Holmila & Partanen 1980). Ehkä nytkin aletaan pian vaatia alkoholipoliittisen sääntelyn tiukentamista ja alkoholiongelmaisten kuntouttamista kansantalouden palvelukseen.

Toistaiseksi liberaali ajattelu kuitenkin hallitsee. Jos se johtaa, Euroopan yhdentymisen asettamien pakkojen tuella, alkoholipolitiikan liberalisoitumiseen ja alkoholin reaalihintojen laskuun, alkoholin kulutus ja haitat todennäköisesti lisääntyvät. Tällöin terveydenhoito- ja sosiaalihuoltojärjestelmiin kohdistuvien paineiden ja niiden resurssien välinen ristiriita kasvaa. Jo nyt joudutaan suorittamaan ”tarveharkintaa”. Mitä tehdään sitten, jos alkoholiongelmia pidentävät jonoja entisestään?

Yksi ratkaisu olisi sosiaalivaltion voimavarojen lisääminen veroja korottamalla. Mutta nykyisin kansalaiset päinvastoin vaativat verojen alentamista. Samalla puhutaan palvelujen tuotavuudesta ja yksityistämisestä. Tällä hetkellä todennäköisimmältä kehityssuunnalta tuntuukin yksilön oman vastuun korostuminen. Alkoholiongelmaiset ja muut ”putoajat” joutuvat vastaisuudessa ehkä itse ostamaan tarvitsemansa terveys- ja sosiaalipalvelut tai turvautumaan epävirallisiin sosiaalisiin verkostoihin.

Lopuksi on syytä korostaa sitä, että *alkoholipoliittinen liberalismi on modernien elämäntapojen ja -arvojen symboli*. Klaus Mäkelä (1976) on todennut, että liberaalisuus alkoholasioissa 60-luvulla vapauden ja tasa-arvoisuuden tunnuksineen oli yleisen nykyaikaistumisen merkki. Samaa henkeä on myös nykyisessä keskustelussa: esimerkiksi vaatimuksella viinien myymisestä elintarvikeliikkeissä halutaan ilmaista yleensä modernia ja laatu-tietoista elämäntapaa ja arvomaailmaa. Myös alkoholipoliitiikka on kulttuuristen itseilmaisujen ja erottautumisten kenttä. Liberaalien tunnusten toteutuminen käytännön alkoholipoliitiikassa on lopulta toisijaista.

Tosiasiassa nykyinen tilanne eli mietojen viinien myyminen Alkossa tarjoaa laatu-tietoiselle, modernille kuluttajalle paljon enemmän valintamahdollisuuksia kuin viinien myyminen elintarvikeliikkeissä. Alkon valikoimat ovat laajat ja myyjät pystyvät antamaan kuluttajavalitusta. Elintarvikeliikkeiden kannattaisi myydä vain muutamaa halvinta ja suosituinta viiniä, joiden käyttötavoista ei paljon opastusta tarvita. Kuinkahan suomalainen keskiluokka saataisiin omaksumaan idea, että todella nykyaikainen yksilö vaatii viinien pitämistä Alkossa!

Lehdistön rooli

Selityksiä lehdistön alkoholipoliittisille kannanotoille voidaan hakea myös kysymällä, mikä on lehdistön rooli alkoholipoliittisen mielipideilmaston kokonaisuudessa. Heijastaako lehdistökirjoittelu passiivisesti kansalaismielipidettä vai viranomaisten ja tutkijoiden tietoja ja näkemyksiä? Vai onko lehdistö itsenäisesti ja aktiivisesti mielipideilmastoa ohjaava voima? Tässä yhteydessä tarkastelu kohdistuu siihen, mistä lehdistö saa ainekset alkoholipoliittisiin kannanottoihinsa, ei siihen, mikä on lehdistökirjoittelun vaikutus.

Juha Partanen ja Marjatta Montonen toteavat WHO:n Euroopan aluetoimistolle laatimaansa raportissa (1988), että joukkotiedotuksen roolia ei pidä liioitella. Tiedotusvälineet näyttävät suhteellisen passiivisesti toistavan väestön, keskeisten intressiryhmien ja/tai viranomaisten näkemyksiä. Vuoden 1987 alkoholikomitean mietinnössä puolestaan arvioidaan, että jouk-

kotiedotuksella on myös itsenäinen rooli alkoholikeskustelussa ja että sen merkitys pikemmin vahvistuu kuin heikkenee. Tiedotusvälineet näyttävät mm. liioittelevan alkoholin merkitystä kansalaisten ja kansakunnan elämänmenossa (Komiteanmietintö 1989: 1 s. 45—46 ja 100—101).

Tämän tutkimuksen aineistossa passiivisuus näkyi erityisesti rajoittavaa alkoholipoliitiikkaa tukevan ja ymmärtävän kirjoittelun kohdalla. Toteamukset kulutustason ja haittojen määrän välisestä yhteydestä ja suomalaisten juomatapojen ”kerrostuneisuudesta” (mietojen käyttö on tullut väkevien käytön rinnalle, ei tilalle) perustuvat alkoholitutkimuksen tuloksiin, joita sekä Alko että raattiusliike ovat pitäneet esillä. Passiivisuus on tässä aivan luonnollista, sillä kyse on yhteiskunnallisen tason ilmiöistä, joiden selville saanti edellyttää tutkimusta ja tilastointia; tähän tiedotusvälineillä ei ole mahdollisuutta. Esa Österbergin mukaan myös muualla Euroopassa alkoholitutkimus on vaikuttanut alkoholipoliitikasta käytävään keskusteluun ja tapaan jäsentää alkoholi kansanterveydelliseksi riskitekijäksi (Österberg 1988).

Alkoholipoliittisen liberalismin kohdalla lehdistön passiivisuus näkyy erityisesti puheessa Euroopasta ja eurooppalaisuudesta. Toisaalta Eurooppaa ihannoidaan: siellä alkoholia saa vapaasti ja ihmiset osaavat juoda sivistyneesti. Toisaalta Euroopalle antaudutaan: meidän on otettava vastaan ja omaksuttava eurooppalaiset käytännöt. Aktiivisen ja kriittisen journalismin sijasta mukaudutaan passiivisesti ajan henkeen. Vastaavaa ”suomettumista” näkyy monilla muillakin politiikan ja kulttuurin lohkoilla. Omia hyvinvointivaltioon liittyviä saavutuksia ei ainoastaan vähätellä, vaan Euroopan ”apinoinnin vuoksi vaaditaan suoranaista taaksepäin menoa niissä asioissa, jotka itsellä ovat paremmin” (Ojanen 1990).

Toisaalta lehdistön roolissa on myös itsenäisyttä ja aktiivisuutta. Alkoholipoliittinen liberalismi on kirjoittelun vankka ja vakaa pohjavirta, jota alkoholipoliittiset pintakuohut eivät paljon ole sekoittaneet. Liberaalin argumentaation voima on sen jatkuvuudessa; virran lähteitä voi etsiä 1800-luvulta, liberaalin tradition ja valtioukskoisen (hegeliläisen) tradition vastakkainasettelun synnystä saakka (ks. Pulkkinen 1989,

111—133). Matkan varrella virtaan on tarttunut kulttuurisia myyttejä, joilla liberalismia voidaan perustella (esimerkiksi myytti suomalaisen poikkeuksellisesta, humalahakuisesta viinapäästä).

Uutispuolella lehdistö näyttää toteuttavan varsin asiallisesti tiedonvälitystehtävää. Erilaiset intressiryhmät puhuttelevat lukijoita lehtien palstoilla. Alkon ääni (mm. hallintoneuvoston kertomukset ja päätökset) pääsee hyvin esille; toisaalta myös virallisen alkoholipolitiikan perusteita ja käytäntöjä kyseenalaistavia puheenvuoroja ja tutkimuksia julkistetaan näyttävästi. Vain tarkasti rajatun, myös journalistiseen työprosessiin paneutuvan tutkimuksen avulla voitaisiin sanoa, mikä on lehtien rooli suhteessa uutisia teoillaan tuottaviin toimijoihin.

Jotta tiedotusvälineiden rooli muodostuisi aktiiviseksi, täytyy uutisoinnin täyttää ainakin kaksi ehtoa. Ensinnäkin aiheen on oltava voimakkaan moraalisesti latautunut, suurten kansanosien syviä tunteita koskettava. Alkoholikysymyksen piirissä tällainen aihe on nuorten päihteiden käyttö; siitä onkin kirjoitettu paljon ja värikkäästi (ks. Hoikkala & Katajisto 1981). Toiseksi tiedotusvälineiden on reagoitava toisiinsa, muodostettava kirjoitusten ja ohjelmien ketjuja ja aaltoja. Yksittäinen juttu, olkoon vaikka miten näyttävä, ei vielä tee sen julkaisijasta itsenäistä toimijaa.

KIRJALLISUUS

Hoikkala, Tommi: Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Helsinki: Gaudeamus, 1989

Hoikkala, Tommi & Katajisto, Heikki: Suomen nuoriso ja alkoholi joukkotiedotuksessa. Alkoholipolitiikka 46 (1981): 3, 110—118

Holmila, Marja: Alkoholipoliittisen ajattelun pulma-kohtia. Vaikuttajien mielipiteitä alkoholipolitiikasta. Tutkimusseloste nro 148. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1981

Karisto, Antti & Takala, Pentti: Sosiaalivaltion kriisi? Aineistoa suomalaisen sosiaalipolitiikan ajankohtaisista ongelmista. Helsinki 1985

Komiteanmietintö 1989: 1. Yhteiskunnan muutos ja alkoholipolitiikka. Vuoden 1987 alkoholikomitean mietintö. Helsinki 1989

Mäkelä, Klaus: Alkoholipoliittisen mielipideilmaston vaihtelut Suomessa 1960- ja 1970-luvulla. Tutkimusseloste nro 98. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1976

Naisbitt, John & Aburdene, Patricia: Megatrendit 2000. Kohti uutta vuosituhatta. Juva 1990

Ojanen, Eero: Euroopan kahle 3. Helsingin Sanomat 20.9.1990

Partanen, Juha: Alkoholin käytön perustelut ja säänteleminen. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat. Jyväskylä 1985

Partanen, Juha & Montonen, Marjatta: Alcohol and the mass media: a thematic review. WHO 1988

Piispa, Matti: Rahtiuskasvatuksesta alkoholivalistukseen. Suomen sanomalehdistön alkoholikirjoittelun linjat vuosina 1951—1978. Tutkimusseloste nro 146. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1981. 1981a

Piispa, Matti: Suomen sanomalehdistön alkoholikirjoittelun linjat 1951—1978. Alkoholipolitiikka 46 (1981): 4, 174—183. 1981b

Piispa, Matti: Kohtuus, alkoholismi, valistus — yhdistysaktiivien käsityksiä alkoholikulttuurista. Tiimi 1988: 2, 5—9. 1988a

Piispa, Matti: Onko raittiustyöstä mihinkään? Alkoholipolitiikka 53 (1988): 3, 139—145. 1988b

Piispa, Matti & Kirsi, Tapio: Raittiustyön muodot ja merkitykset. Tutkimus lehdistön raittiuskirjoittelusta. Vammala 1986

Piispa, Matti & Holmila, Marja & Partanen, Juha: Työelämän alkoholiongelmien Suomen alkoholipoliittisessa keskustelussa. Alkoholipolitiikka 45 (1980): 6, 252—257

Pulkkinen, Tuija: Valtio ja vapaus. Jyväskylä: Tutkijaliitto, 1989

Simpura, Jussi: Alkoholin vuosikulutus ja sen jakautuminen. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat. Jyväskylä 1985

Simpura, Jussi: Viinapää ja nykyaika. Alkoholipolitiikka 54 (1989): 3, 100—111

Virtanen, Matti: Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala. Juva 1982

Österberg, Esa: Terveys — markkinat — alkoholi — EY ja WHO. Alkoholipolitiikka 53 (1988): 6, 318—320.

English Summary

Matti Piispa: Alkoholiliberalismin suuri linja (The trend in alcohol liberalism)

Based on a qualitative analysis of press opinion on the subject of alcohol, the article seeks answers to three questions: 1) Has there been a change in alcohol policy

arguments over the past decades? 2) Why do liberal opinions and demands dominate the alcohol policy debate? and 3) Does the press act independently when taking a stand on alcohol policy?

Comparative analysis shows that the attitude of the

press to the subject of alcohol is both consistent and continuous. It examines the alcohol situation from a liberal perspective, stressing refinement of drinking habits and trusting in the individual's responsibility and common sense.

However, new themes have now begun to emerge, suggesting that alcohol is losing its moral status in Finland and is becoming a natural ingredient of our material well-being and way of life.

The hegemony of liberal argumentation in Finland is based first and foremost on social and cultural factors, not economic ones. Alcohol restrictions are perceived as

unnecessary because alcohol consumption does not usually present a problem. The monopoly system gives excessive weight to the uniqueness of alcohol and makes it difficult for people to cultivate individual life styles. A liberal alcohol policy reflects modernity and good taste.

The independent role of the press is endorsed by the continuity of the liberal argumentation, and yet it conforms passively with the spirit of the times. Nowadays that spirit is 'Europeanism', and one to which many people are ready to sacrifice the achievements of the Finnish welfare state.